

Rajavartiolaitoksen esikunta
Oikeudellinen osasto

04.05.2021

OM:n lausuntopyyntö VN/27452/2020

Viranomaisten ja julkista tehtävää hoitavien kokemukset julkisuuslain toimivuuteen ja julkisuusperiaatteen toteuttamiseen liittyen

1. Toteutuuko julkisuusperiaate asiamukaisella tavalla? Jos ei, niin mitkä ovat nähdäksenne toteutumisen keskeisimmät esteet?

Toteutuminen riippuu lopulta yksittäisen vastaajan tulkinnasta. Säännöstö mahdollistaa tietyissä tapauksissa jopa tarkoitushakuisen tulkinnan. Julkisuuslain soveltamisalaan tulisi kuulua myös eräät julkisesti omistetut yhteisöt. Mikäli kaikkia asiakirjoja ei ole saatu digitoitua tietojärjestelmiin, niiden etsimisestä sekä mahdollisesti salassa pidettävien osien poistaminen saattaa johtaa suureen työmäärään ja olla käytännössä hankala toteuttaa, josta tietopyynnön tekijälle voi aiheutua suurikin kustannus. Lisäksi aika ajoin tulevat laajat tietopyynnot, joissa pyydetään asiakirjoja jopa parinkymmenen vuoden ajalta asettavat omat haasteensa pysyä julkisuuslaissa säädetyissä määräajoissa vastaamisessa. Viranomaiskohtaisesti tulee pyrkiä siihen, että kaikki julkiset tallenteet ovat vaivatta sähköisesti saatavissa käytössä olevista asianhallintajärjestelmistä.

2. Liittykö julkisuuslain säännösten käytännön toimivuuteen (esim. asiakirjan käsite, asiakirjan julkiseksi tuleminen ajankohta) haasteita? Jos liittyi, niin kuvatkaa tarkemmin millaisia?

Asiakirjan, viranomaisen asiakirjan, tietojärjestelmien, tietovarantojen, tietoineistojen ynnä muut käsitteet tulisi olla käytännössä helposti ymmärrettävissä ja tarkkarajaisesti säädetty. Viittaamme vielä alla kohdassa 9 todettuun.

3. Oletteko havainneet julkisuuslain yksittäisissä säännöksissä tai rakenteessa epäselvyyttä tai tulkinnanvaraisuutta, jotka vaikeuttavat olennaisesti säännösten soveltamista? Nimetkää ongelmia aiheuttavat lainkohdat ja kuvatkaa havaintoa tarkemmin.

Julkisuuslain 24.1.32 § on ongelmallisen avoin ja tulkinnanvarainen. Vaikka säännös on ollut voimassa jo pitkään, ei sen täsmällinen sisältö ole juurikaan selkeytynyt oikeuskäytännössä. Säännöksen sanamuoto tuntuisi mahdollistavan hyvinkin laajan tietojen salaamisen sellaisissakin tilanteissa, joissa sitä ei ole pidettävä kaikilta osin tarkoituksenmukaisena.

Korkeimman hallinto-oikeuden eräs viimeisimmistä ratkaisuista eli KHO 2021:38 tulee tarkoin huomioida uudistettaessa julkisuuslain säännöksiä, niin että salassapitosäännösten selkeys on yksiselitteistä ja tarkkarajaista.

4. Ovatko digitalisaatio, muuttuneet tiedonkäsittelytavat tai muut muutokset toimintaympäristössä aiheuttaneet haasteita julkisuuslain soveltamisessa tai julkisuusperiaatteen toteutumisessa? Jos ovat, niin kuvatkaa näitä muutoksia ja sitä, miten ne vaikuttavat lain soveltamiseen?

Julkisuuslaki on säädetty ennen kuin sosiaalinen media syntyi ja muuttui keskeiseksi osaksi julkisuutta. Tältä osin julkisuuslaki saattaa vaatia tarkastelua.

5. Liittyykö julkisuuslain ja henkilötietojen suojaa koskevien sekä niitä yhteensovittavien (JulkL 16.3 §) säännösten tulkitsemiseen mielestänne haasteita? Jos liittyy, niin kuvatkaa kokemaanne epäselvyyttä tai epäkohtaa mahdollisimman tarkasti.

Henkilötietolainsäädännön ja julkisuuslainsäädännön välillä on vaikeasti yhteensovittavia jännitteitä. Julkisuusperiaatteen toteutumisen kannalta on ongelmallista, että henkilötietolainsäädäntö tosiasiaa rajoittaa merkittävästikin tiedonsaantioikeutta julkisista asiakirjoista. On mahdollista, että julkinen asiakirja voidaan luovuttaa vain tietyille henkilöille. Erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen osalta julkisuuslain ja henkilötietolainsäädännön väliset jännitteet korostuvat.

Julkisuuslain 16.3 §:ssä on asetettu viranomaiselle velvollisuus selvittää se, onko vastaanottajalla oikeus käsitellä luovutettavaksi pyydettyihin asiakirjoihin sisältyviä henkilötietoja. Tämän selvittäminen voi olla monissa tilanteissa melko haastavaa, sillä henkilötietolainsäädäntö ei ole kaikilta osin kovinkaan selkeää.

6. Oletteko havainneet tiedon pyytäjien oikeusturvaan tai noudatettavaan menettelysäännöksiin liittyviä epäkohtia? Kuvatkaa tarkemmin millaisia?

Yleinen tietoisuus muutoksenhakumenettelystä on viranomaisissa paikoin heikko. Kielteisiä ratkaisuja ei välttämättä perustella asianmukaisesti eikä laissa säädettyä muutoksenhakuohjausta anneta.

7. Minkälaisia toimia organisaationne jokapäiväisessä työssä on tehty julkisuusperiaatteen tehokkaan toteutumisen varmistamiseksi?

Tietotekniset uudet ratkaisut, sisäisillä ja ulkoisilla sivustoillamme (intra ja raja-sivut) edistävät julkisuusperiaatteen toteutumista.

8. Koetteko, että julkisuusperiaatteen toteuttaminen ja julkisuuslain toimeenpano on resursoitu organisaatiossanne riittävällä tavalla? Onko organisaatiossanne riittävä ja ajantasainen osaaminen lain soveltamisesta?

Koska julkisuusperiaatteen toteuttaminen liittyy kiinteästi kaikkeen virkatoimintaan, asiaa koskevasta kertaavasta ja täydentävästä koulutuksesta tulee jatkuvasi huolehtia, tosin luonnollisesti käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Näin on myös Rajavartiolaityksessa toimittu.

9. Mitkä ovat julkisuuslain kiireisimmät muutostarpeet? Mainitkaa enintään kolme tärkeintä.

Digitalisaation/sosiaalisen median tuomat mahdolliset haasteet ja julkisuuden muutos tältä osin. Myös julkisuuslain, tiedonhallintalain ja tietosuoja-asetuksen terminologinen yhteneväisyys on tärkeää.

10. Muut mahdolliset kommentit ja toiveet, joita haluatte välittää työryhmälle julkisuuslain ajantasaistamistyössä huomioon otettavaksi.

Yleisesti todetaan vielä, että uudistetun julkisuuslain pitää olla realistisesti toteutettavissa. Jos säädetään merkittävistä muutoksista, niin niiden toimeenpanoon tulee antaa riittävästi aikaa.

Rajavartiolaityksen apulaispäällikkö
Kontra-amiraali

Markku Hassinen

Rajavartiolytarkastaja
Varatuomari

Reijo Lahtinen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Rajavartiolaityks 04.05.2021 klo 16:06.
Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

TIEDOKSI

SM/hallinto- ja kehittämissosasto
Tiina Mantere